

Vorst, volk én onderbuik

Pieter-Matthijs Gijbers

Rome verleidde me tot de kunstgeschiedenis. Met ongelooflijk veel plezier onderzocht ik daar dertig jaar geleden Bernini's kerk Sant' Andrea al Quirinale, gebouwd voor de Societas Iesu in de jaren 1658-1670. Deze rijk met marmer en altaarstukken versierde kerk maakte deel uit van het noviciaatshuis van de jezuïetenorde. Daar, op de Quirinaalsheuvel, vormde de orde haar meest getalenteerde novicen tot bevlogen apostelen, klaar om met ware doodsverachting verre volkeren te kerstenen.

Rome maakte me ook gevoelig voor cultuurgeschiedenis. Bernini's beroemde monument kwam voor mij eigenlijk pas tot leven toen ik op de sporen stuitte van de bewoners: jonge mensen die familie, huis en haard hadden ingeruild voor een nieuw bestaan als religieus. Van het dagelijks leven in de kerk en het huis van Sant' Andrea is in de Romeinse archieven en bibliotheken van de jezuïetenorde nog verrassend veel documentatie beschikbaar: van dagroosters, leerprogramma's, studieboeken en preken tot jaarberichten en wereldwijde correspondentie. In brieven, waarvan er ruim twintigduizend bewaard zijn gebleven, verkondigen novicen de vurige ambitie het geloof te gaan verspreiden, overal ter wereld. In barre oorden, maar ook heel graag te midden van protestante papenhaters.

Die brieven boeiden me meer dan de meesterwerken van Bernini. Hoewel achteloos en ongeordend weggestopt in een paar dozen, toevallig bewaard zo lijkt het, tonen die brieven op aangrijpende wijze hoe de grote geschiedenis van reformatie en contrareformatie haar stempel drukt op het dagelijkse, het persoonlijke. En omgekeerd zien we hoe individuele personen zich klaarmaken voor een rol op het wereldtoneel van reformatie, contrareformatie en katholieke evangelisatie. De novicenbrieven transformeren Sant' Andrea van imponerende architectuur tot een mensengebouw, een kerk van vlees en bloed.

Deze brievenbundels bleken onmisbare ingrediënten voor mijn duiding van Bernini's kerk te zijn. Juist die persoonlijke, dagelijkse documenten hadden daarbij een doorslaggevende waarde. Een constatering die je dwingt na te denken over wat wij zouden willen aanmerken als relevante (digitale) ingrediënten voor toekomstige geschiedschrijving over ons en onze tijd. Hierover maakte de Koninklijke Bibliotheek onlangs een duidelijk statement. Vanaf 22 juni 2013 neemt ze de website geenstijl.nl op in haar e-depot, omdat die 'een representatief beeld geeft van de Nederlandse cultuur, geschiedenis en samenleving op het internet'. Goed, denk ik, want de site die 'tendentieus, ongefundeerd en nodeloos kwetsend' wil zijn, opent als een eigentijdse Pasquino het zicht op de onderbuik van Nederland.

Voor die onderbuik maakt het Nederlands Openluchtmuseum in de Canon van de Nederlandse geschiedenis ook plaats. De Canon-

Pieter-Matthijs Gijsbers

is directeur van het Nederlands
Openluchtmuseum

presentaties die het museum in samenwerking met het Rijksmuseum ontwikkelt, geven de grote en algemene geschiedenisverhalen betekenis door ze zoveel mogelijk 'van onderaf' te vertellen. In kleine, persoonlijke verhalen en vanuit verschillende perspectieven. Vorst, volk én onderbuik dus. Geen abstracte 'vaderlandse geschiedenis' maar geschiedenis van vlees en bloed.

Fundamenteel daarin is voor mij een integraal begrip van cultuur en erfgoed. Nationale geschiedenis én dagelijks leven, immaterieel én materieel erfgoed zijn daarbij elkaars vanzelfsprekende complementen. Onverbreekelijk verbonden. Met een moderne, hedendaagse definitie van erfgoed, gericht op integraliteit, wil ik de samenhang tussen ogenschijnlijk uiteenlopende ingrediënten samenbrengen en duiden. Met schoonheid of 'hoge cultuur' heeft modern erfgoed nog maar weinig te maken; des te meer met dialoog en debat. Erfgoed is ook: onontkoombaar, onthutsend en, inderdaad, soms 'nodeloos kwetsend'.

Provocerend, op het onbeschofte af verkent, verbindt en mobiliseert Erik van Lieshout in *Pim Fortuyn Diary* (2002, Stedelijk Museum Amsterdam) alle facetten van erfgoed. Met ware doodsverachting doorbreekt hij met Fortuyn het aangename parcours in het Stedelijk van fijne en mooie schilderijen. Zet hij aan tot discussie en reflectie en geeft hij het museum daarmee power en relevantie. Met resultaat: bezoekers staan hier als aan de grond genageld. Als Canonstuk zou ik Van Lieshouts Fortuynkapel een ereplaats willen geven in mijn museum.